

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з економічної теорії

на тему:

«Особливості інфляційних процесів в сучасній економіці України»

Студента групи ФБС-22

напряму підготовки «Фінанси та кредит»

Катеринюка В.І.

Керівник: доцент, кандидат економічних наук

Сліпченко Т.О.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

_____

_____

м. Тернопіль – 2016р.

План

Вступ

Розділ 1. Сутність, види, типи інфляції та причини її виникнення.

Розділ 2. Особливості інфляційних процесів в сучасній економіці України.

Розділ 3. Аналіз антиінфляційної політики в Україні.

Висновки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ.....	4
Розділ 1. Сутність, види, типи інфляції та причини її виникнення.....	9
Розділ 2. Особливості інфляційних процесів в сучасній економіці України.....	21
Розділ 3. Аналіз антиінфляційної політики в Україні.....	32
Висновки.....	39
Список використаної літератури.....	41

Вступ

Забезпечення стабільності грошової одиниці є важливою передумовою економічного розвитку будь-якої країни. Створення цієї передумови є особливо актуальним для України, оскільки індекс споживчих цін як основний індикатор інфляції в Україні суттєво коливається і має тенденцію до прискореного зростання. Так, з 2003 по 2008 рр. його значення змінювалось у діапазоні від 108,2% до 122,3%, в той час як у європейських країнах, куди Україна має інтегруватись, цей показник інфляції, як правило, не перевищує 103%. Такі високі та нестабільні темпи інфляції важко піддаються якісному прогнозуванню, про що свідчать постійні відхилення державних прогнозів від фактичних значень інфляції. Усе це суттєво ускладнює планування і здійснення будь-якої господарської діяльності, підриває довіру суспільства до державної влади та викликає високі інфляційні очікування. Тому виникає об'єктивна необхідність підвищення ефективності державного регулювання інфляційних процесів в Україні.

Питання, пов'язані з проблемами управління інфляцією в перехідній економіці, широко висвітлюються у працях таких вчених, як А.Гальчинський, В. Геєць, С. Дзюбик, Б. Кваснюк, М. Ковалюк, Т. Ковальчука, О. Мельника, В. Найдьонова, М. Савлука, А. Савченка, В. Степаненко та інших. Але незважаючи на велику кількість наукових публікацій і певні досягнення в теорії і практиці управління інфляційним процесом, дана проблема продовжує залишатися предметом наукових досліджень.

Трансформаційні економічні перетворення системного характеру в Україні були започатковані ще під час її перебування у складі колишнього СРСР. Сукупність їх зводиться до переходу від планово-розподільчої економічної системи до ринкової. Проте з розвитком цих перетворень все гостріше в Україні постає проблема інфляції.

В економічній теорії існує кілька поглядів на сутність та причини інфляції. У вітчизняній науці та у правлячих колах України нині переважають погляди на це явище виключно як на грошовий феномен, пов'язаний із

надмірною емісією. Через це боротьба з нею проводиться у напрямі адміністративного скорочення емісії. Однак жорстке обмеження приросту грошової маси не могло не вплинути на стан економіки, що привело до поглиблення системної кризи. Виявом її стали поглиблення спаду виробництва, збільшення безробіття, різке зростання бюджетної, взаємної та інших видів заборгованості, помітне посилення кризи неплатежів тощо. Проблема інфляції, хоча й змінила форму, але не зникла. Всі ці негативні процеси створюють реальну загрозу вітчизняній економічній безпеці.

Саме такий стан речей виводить на перший план комплексний підхід до розгляду причин та наслідків сучасної інфляції. Він мав багато прихильників у західній літературі, а нині його подальша розробка та застосування щодо умов ринкової трансформації економічної системи України стає надзвичайно важливою проблемою. Значимість цієї проблеми визначається тим, що темпи та характер інфляції є результатом сукупного впливу системи найрізноманітніших чинників, пов'язаних зі змінами всієї системи суспільних відносин та інституцій у перехідний період. І зараз інфляція в Україні виявила себе як системне утворення, якому притаманні розгалужені зв'язки не тільки з грошовим обігом, а й з усією економічною системою суспільства. Тому і подолати її можна лише при комплексному, системному підході, який враховує всю сукупність специфічно національних умов.

Головними причинами інфляції є такі фактори, як монополізація економіки (зокрема, процеси монополістичного ціноутворення), зростання державних затрат на воєнні цілі, широке використання дефіцитного фінансування, надмірна кредитна емісія, зростання кількості безробітних та ін. Деякі з них впливають і на інфляційні процеси в Україні.

Крім внутрішніх причин інфляції, існують і зовнішні фактори. Це насамперед зростання цін на імпортні товари та послуги. Згідно з оцінками спеціалістів подорожчання нафтогазової групи енергоносіїв на 1 % зумовлює зростання оптових цін у промисловості на 0,23 %, у всій економіці — на 0,22%. Зовнішніми причинами інфляції в Україні є необґрунтоване встановлення

валютного курсу при конвертації валют, доларизація української економіки, Вступ в ЄС вимагає обмеження річного рівня інфляції до 2 %. За високих темпів інфляції впродовж тривалого проміжку часу (що свідчило про нестабільність існуючої грошової системи) уряди багатьох країн проводили грошові реформи. З метою сприяння проведенню радикальних ринкових реформ в Україні, забезпечення економіки стабільною національною валютою та відповідно до Указу Президента України від 25 серпня 1996 року «Про грошову реформу в Україні» вводилась національна валюта – гривня [1].

Держава, організовуючи раціональну грошову політику і домагаючись скорочення бюджетного дефіциту, підходить до проблеми інфляції з боку попиту, намагається відрегулювати його так, щоб зняти інфляційну нерівновагу ринків. Коли ж держава допомагає структурним перетворенням і налагоджує конверсію військового виробництва, то відкривається другий шлях наступу на інфляцію - той, що проходить через товарну пропозицію.

Вводячи в дію регулюючі механізми (насамперед податкові й кредитні), держава допомагає розширити продаж наукоємних, технічно-досконалих товарів і послуг (побутової електроніки, засобів зв'язку, інформації тощо), сформувати нові динамічні ринки. Приріст пропозиції, компенсуючи надлишковий попит, впливає на зниження ціни, гальмує інфляцію.

Ефективна антиінфляційна стратегія має бути побудована так, щоб звести до мінімуму вплив на національну економіку зовнішніх інфляційних імпульсів, особливо тих, що пов'язані з переміщеннями через кордони спекулятивних капіталів. Оскільки рух капіталів отримує концентроване вираження в сальдо платіжного балансу, необхідно зняти його інфляційний ефект [2].

Припустимо, що сальдо платіжного балансу позитивне, тобто в даній країні має місце чистий приплив капіталів з-за кордону. Останнє, далі, поділяється на два основні потоки. Деякі капітали проникають у банківську систему, частково переводяться в національну валюту і, перетворюючись, припустимо, у короткострокові кредити, набувають ліквідної форми, поповнюють запас грошей в економіці. Інший потік капіталів приймає уряд,

який бере позики за кордоном, даючи свої боргові зобов'язання. І в тому, і в іншому випадку інфляційні ефекти очевидні. Їх можна зняти, коли на виручку прийде національний центральний банк. У зазначених ситуаціях йому доведеться суттєво розширити обсяг продажу державних цінних паперів для того, щоб зменшити збільшену грошову масу, переправити певну її частину в централізовані резерви [3].

Особливе місце в антиінфляційній діяльності займає державне регулювання валютного курсу. Первісне співвідношення валют різних країн залежить від співвідношення цін на товари, які надходять в обмін. Курс валюти в принципі має бути таким, щоб продавцеві товару було байдуже, за яку валюту його продавати.

Дієвими засобами короткострокової антиінфляційної політики можуть стати масований імпорт споживчих товарів і часткова реалізація державних стратегічних запасів. У країнах з неринковими економіками, зокрема в українській, залишається ще й такий антиінфляційний резерв, як продаж населенню частини нагромаджених підприємствами матеріальних ресурсів виробничого призначення. Варто застерегти, що з кожним витком інфляції сила цього резерву стає дедалі меншою.

Інфляція є макроекономічним явищем, оскільки і причини його виникнення і наслідки пов'язані зі змінами, що стосуються загальної економічної рівноваги. Найпоширенішим є розуміння інфляції як такої ситуації в економіці, за якої кількість грошей в обігу перевищує потребу в них, зумовлену грошовою оцінкою товарної маси. Наслідком такої невідповідності грошової маси сукупній ціні товарів є знецінення грошової одиниці й загальне підвищення цін на товари та послуги. Щодо України, то можна сказати, що найбільш істотним негативним явищем в економіці на етапі її ринкового реформування виявилась інфляція.

Доведено можливість і необхідність впливу на інфляційні процеси в Україні, використовуючи в якості важелів визначені економічні параметри, які перебувають у значному кореляційному та опосередкованому зв'язку з рівнем

інфляції, основу якої складають економічна, банківська і фінансова сфери держави в межах єдиного правового поля як один із шляхів стримування інфляції, а також прискорення темпів економічного зростання та покращення соціального стану населення. Подальше дослідження питань інфляції є актуальним для економіки як України так і світової в цілому.

Метою курсової роботи є дослідження інфляційних процесів в сучасній економіці України.

Відповідно до поставленої мети визначено такі основні завдання:

1. з'ясувати сутність, види, типи інфляції та причини її виникнення.
2. вказати особливості інфляційних процесів в сучасній економіці України.
3. провести аналіз антиінфляційної політики в Україні.

Об'єктом курсової роботи є інфляційні процеси в сучасній економіці України.

Структура курсового дослідження: робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг курсової роботи – сторінок.

Предметом курсової роботи є механізм функціонування інфляційних процесів в сучасній економіці України.

Розділ 1. Сутність, види, типи інфляції та причини її виникнення

Інфляція як наслідок негативних процесів в економіці відома вже кілька століть, представляє собою процес переповнення сфери обігу грошовими знаками понад реальну потребу економіки, що призводить до втрати ними купівельної спроможності та властива більшості економічно розвинутих країн світу. Вважається, що її поява має зв'язок з виникненням паперових грошей, з функціонуванням яких нерозривно пов'язана.

Сам же термін «інфляція» (від лат. Inflatio - надування) вперше почали вживати в Північній Америці у період громадянської війни 1861 - 1865 рр. і означав процес збільшення паперово-грошового обігу. В XIX столітті цей термін вживався також в Англії і Франції. Широкого розповсюдження в економіці поняття інфляції набуло в XX столітті відразу після Першої світової війни.

На початок 90-х років XX сторіччя не було жодної постсоціалістичної країни, яка б не відчула руйнівного впливу інфляції. У класичній економічній теорії інфляція трактується як частина теорії грошей. Вона є процесом підвищення загального рівня цін та зниження купівельної спроможності грошей. Дж. М. Кейнс вперше проаналізував інфляцію як елемент макроекономічної теорії.

"Під інфляцією, - пише М. Фрідмен, - я розумію стійке та безперервне зростання цін, що завжди і всюди виступає як грошовий феномен, викликаний надмірною масою грошей по відношенню до випуску продукції". Це положення переконує в тому, що причини інфляції - у сфері обігу. А тому допускається обмеження впливу держави в процесі суспільного відтворення [11, с. 221].

На противагу цьому в кейнсіанській теорії інфляція розуміється як надмірний попит, спричинений як пропозицією, так і попитом: "В разі якщо пропозиція грошей у порівнянні з пропозицією товарів для купівлі збільшилася, має місце інфляція" [4, с. 281-294].

Таким чином де б не взяла початок дія інфляційних факторів - чи у виробництві, чи у сфері державних фінансів, чи у сфері грошово-кредитній -

інфляційний ріст цін супроводжується збільшенням грошової маси. Найхарактернішою ознакою інфляції в її класичному вигляді є знецінення грошової одиниці, що супроводжується переповненням каналів обігу грошовою масою.

Отже, інфляція - це процес зростання загального рівня цін в країні внаслідок порушення закону грошового обігу. Інфляція виникає в тих випадках, коли в обігу знаходиться надлишкова кількість грошей (готівкових та безготівкових). Така ситуація веде до їх знецінення, тобто гроші "дешевіють", а ціни набувають тенденції до зростання. Також інфляція виникає у тому разі, якщо суспільство буде намагатися витратити більше, ніж дозволяють виробничі потужності економіки. Коли сукупні витрати перевищують обсяг продукції при повній зайнятості, відбувається збільшення рівня цін. Отже, надмірний обсяг сукупних витрат теж носить інфляційний характер. У цьому разі уряд в обов'язковому порядку повинен ліквідувати надлишкові витрати. Він може це зробити певним чином через скорочення власних видатків, а також через підвищення податків, з метою скорочення доходів приватного сектору. Інфляція - тонке соціально-економічне явище, що з'явилося в результаті диспропорцій виробництва в різних сферах ринкового господарства. Одночасно, інфляція - одна із найбільш гострих проблем сучасної економіки практично всіх країн світу [6, с. 318].

Протилежним поняттю інфляції є дефляція, що має місце тоді як загальний рівень цін падає. Дефляція траплялася вкрай рідко в кінці ХХ ст.. Становище, коли ціни постійно падають протягом декількох років називається підтримуваною дефляцією, і, як правило, асоціюється з періодами глибокої депресії. Тобто, дефляція – це тенденція до зниження середнього рівня цін в економіці [8, с. 156].

Отже, інфляція – це явище, яке є досить складним за формою її прояву та сукупністю чинників, які її спричиняють. Зовні вона проявляється у зростанні цін на товари і тарифи на послуги, падінні валютного курсу національної грошової одиниці, та поглиблені товарного дефіциту.

Всі ці явища є проявом знецінення грошей, незалежно від причинно-наслідкових зв'язків між грошима і товарами на ринку.

Інфляцію можна класифікувати за різними ознаками, а саме [2, с. 197-198]:

1) Залежно від ступеня поширеності:

- Локальна (має місце в межах однієї країни);
- Світова (охоплює групи країн або цілі економічні регіони світу).

2) Залежно від часу дії:

- Періодична (поява якої зумовлена коливанням фаз ділового циклу);
- Постійна (виникнення якої не залежить від динаміки економічного розвитку, а має характер постійного знецінення грошової одиниці).

3) Залежно від особливостей розвитку та перебігу інфляційних процесів:

- Відкрита (проявляється у зростанні загального рівня цін на товари і послуги, що виробляються в країні);
- Прихована (знаходить відображення у товарному дефіциті, а також у зниженні якості товарів і послуг).

Розвиток прихованої інфляції пов'язаний із втручанням держави у ринковий механізм ціноутворення, при цьому, ціни утримуються на фіксованому рівні за допомогою адміністративних заходів.

Основною формою прояву такої інфляції є дефіцитне загострення, коли купівельна спроможність грошей зменшується, що пов'язано з неспроможністю купити необхідні товари.

Іншою формою прихованої інфляції є приховане підвищення цін, що проявляється в погіршенні якості товару при незмінній ціні, «вимиванні товару дешевого асортименту», продажу старих товарів під новим маркуванням, і, відповідно, за більшими цінами.

Прихована інфляція також проявляється в присутності незадоволеного попиту, що представлений вимушеними заощадженнями, які утворилися через те, що покупці не мають змоги знайти потрібні їм товари, тому приховану інфляцію часто ще називають адміністративною.

4) Залежно від темпів зростання цін, що розраховується на основі відповідних індексів:

- Повзуча (характеризується прискореним зростанням маси грошей в обігу без помітного підвищення чи з незначним зростанням цін – до 5 % на рік. За такої інфляції ціни відносно стабільні, люди охоче заощаджують гроші, бо їх вартість мало знецінюється.)

- Помірна або відкрита (інфляція, за якої зростання загального рівня цін не перевищує 5-ти відсотків на рік. Дехто з економістів вважають, що помірна інфляція цілком може бути використана для збалансування грошово-фінансових і матеріальних ресурсів, стимулювання товаровиробників у зростанні виробництва товарів, прискорення технічного переоснащення підприємств. Помірна інфляція може бути позитивним чинником розвитку суспільного виробництва в умовах ринкової економіки. В Україні вона була негативним процесом, внаслідок якого завжди існував товарний дефіцит, виникали диспропорції в економіці, діяв затратний механізм господарювання, утримувався великий апарат управління, знижувався життєвий рівень народу [1, с. 316]).

- Галопуюча (це інфляція, коли щорічний темп зростання цін сягає від 20 до 200 відсотків. Вона супроводжується стрімким, стрибкоподібним зростанням цін, різким знеціненням грошей, розладом економічних пропорцій, стагнацією (застоем) і навіть падінням виробництва, масовим зубожінням населення країни).

- Гіперінфляція (це інфляція, коли річні темпи зростання цін сягають від 500 до 1000 відсотків. Гіперінфляція, як правило, призводить до економічного паралічу, провокування гострих соціальних конфліктів і катаклізмів. Ціни на товари та послуги стають хаотичними, а кругообіг реального і грошового потоків - дезорганізованим. Відбуваються значні зміни в розподілі суспільного продукту, доходів та майна. Переважно більша частина населення країни зазнає збитків на користь невеликої групи людей).

5) За ступенем прогнозування:

- Очікувана - та, яка прогнозується на який-небудь період часу, вона передбачена з достатнім ступенем надійності. Така інфляція нерідко є результатом дій уряду. Чинник очікуваності дозволяє, маючи прогноз зростання цін, адаптуватися до нього. Навіть у разі гіперінфляції прогнозоване зростання цін може завдати економічним суб'єктам збитку менш значного, ніж несподіваний стрибок цін навіть на невелику кількість відсотків.

- Неочікувана характеризується раптовим стрибком цін, що негативно відображається на податковій системі і системі грошового обігу. Можливий варіант розвитку цього виду інфляції ґрунтується на інфляційних очікуваннях населення. За наявності них у покупців виникає різке збільшення попиту, що деформує економіку, спотворює картину сукупного попиту, оскільки передбачити подібний стрибок украй скрутно. За відсутності ж у населення інфляційних очікувань виникає "ефект Пігу" - різке скорочення попиту оскільки люди сподіваються на швидке зниження цін. Виробник товарів вимушений знижувати ціну в результаті ситуація повертається в стан рівноваги. Така ситуація згубно позначається на великому бізнесі: психологічна стабільність бізнесменів змінюється депресивним очікуванням, що скоує їх інноваційний потенціал.

б) За співвідношенням темпів зростання цін на товари:

- Збалансована (ціни підіймаються відносно помірно і одночасно на більшість товарів і послуг. Центральний банк підраховує результати середньорічного зростання цін і піднімає процентну ставку. Таким чином ситуація вирівнюється і балансується як ситуація із стабільними цінами. Товаровиробники періодично підвищують ціни. Втрати несуть тільки виробники складної продукції, які стоять в кінці технологічного ланцюжка).

- Незбалансована (означає, що ціни різних товарів постійно змінюються по відношенню один до одного, причому в різних пропорціях. Це стосується як галузевих, так і територіальних диспропорцій. Зростання цін на сировину перевищує зростання цін на кінцеву продукцію, а ціна комплектуючого може виявитися вище за ціну кінцевого виробу. Це вид інфляції дуже небезпечний

для виробників. В подібних умовах неможливо скласти прогноз зростання цін. Товарні групи - лідери зростання цін сьогодні можуть не бути такими завтра. Виробники не можуть раціонально вибрати сферу додатку капіталу, порівняти прибутковість інвестиційних проектів. В таких умовах промисловість не має нагоди розвиватися).

7) За джерелами виникнення:

- Інфляція попиту (спостерігається, коли сукупний попит зростає швидше за виробничий потенціал економіки, підносячи ціни, щоб зрівноважити пропозицію і попит. Покупці конкурують за обмежену пропозицію товарів, що призводить до зростання цін. Слід зазначити, що покриття дефіциту державного бюджету за рахунок кредитно-грошової емісії є одним з найважливіших чинників інфляції попиту, оскільки зростання пропозиції грошей збільшує сукупний попит на товари та послуги, який, у свою чергу, підвищує рівень цін.

- Інфляція витрат (пропозиції) спостерігається в тому випадку, коли збільшуються витрати на одиницю продукції, тобто середні витрати за даного обсягу виробництва. Збільшення витрат на одиницю продукції в економіці скорочує прибутки й обсяг продукції, який може бути запропонований за існуючого рівня цін. Внаслідок цього зменшується сукупна пропозиція товарів та послуг, що, в свою чергу, підвищує рівень цін. Таким чином, витрати, а не попит збільшують ціни. Зростання собівартості, що призводить до інфляції витрат, може бути викликано різними причинами, наприклад, нестачею або подорожчанням сировини, матеріалів, палива, праці. Одним із джерел інфляції витрат є різкі порушення ("шоки") пропозиції. Під різким порушенням ("шоком") пропозиції розуміється подія, зовнішня по відношенню до функціонування вітчизняної економічної системи (скажімо, підвищення цін на імпорт або несприятливі погодні умови), що збільшує очікуваний фірмами середній рівень цін на фактори виробництва [14, с. 45].

Інфляція не виникає раптово, а розвивається поступово як тривалий процес. Усі причини інфляційного процесу можна поділити на 2 групи [2, с. 132]:

- 1) Інфляція попиту;
- 2) Інфляція витрат (пропозиції).

Інфляція попиту – це тип інфляційних процесів, виникнення і розвиток яких пов'язаний із надлишковим надходженням грошей в економіку, що призводить до перевищення платоспроможного попиту над товарною пропозицією і викликає зростання цін. (Попит на товари більший, ніж пропозиція у зв'язку з тим, що виробничий сектор не в змозі задовільнити потреби населення, тобто спостерігається наявність великої кількості грошей при малій кількості товарів).

Інфляція попиту може бути спричинена:

- 1) Надмірною емісією, тобто випуском Центральним Банком грошей в обіг понад дійсну потребу в них економіки;
- 2) Дефіцитом бюджету та зростанням державного боргу (покриття дефіциту здійснюється або державними позиками, або емісією банкнот, що дає державі додаткові кошти а отже – і додатковий попит);
- 3) Кредитною експансією банків (розширення кредитних операцій банків та інших кредитних закладів призводить до збільшення кредитних інструментів в обігу, які також створюють додаткові вимоги на товари і послуги);
- 4) Приплив іноземної валюти в країну, яка за допомогою обміну на національну грошову одиницю спричинює загальне зростання обсягу грошової маси, а отже і надлишковий попит.

Отже, інфляція попиту спостерігається тоді, коли зростання рівня цін відбувається під впливом загального збільшення сукупного попиту.

Інфляцію витрат розглядають з позиції зростання цін під впливом наростаючих витрат виробництва, зростання витрат на заробітну плату.

Причини такої інфляції:

1) Зниження темпів зростання продуктивності праці, спричинений циклічними коливаннями або структурними змінами у виробництві, що призводить до збільшення витрат на одиницю продукції, тобто до зменшення прибутку.

У кінцевому підсумку це відбивається на зниженні обсягу виробництва, скороченні пропозиції товарів та зростання цін.

2) Розширення сфери послуг, поява нових видів послуг з більшою часткою заробітної плати та відносно низькою порівняно з виробництвом продуктивністю праці тощо. Як наслідок, виникає загальне зростання цін на послуги.

Отже, основними причинами інфляції є:

- Грошові фактори, що пов'язані з надлишковим надходженням грошей в обіг, що призводить до перевищення платоспроможного попиту над товарною пропозицією. Інфляція, пов'язана з цими причинами називається інфляцією попиту.

- Охоплює фактори виробництва і пропозиції товарів, а також загальних ринкових умов, що ведуть до зростання цін на товари та, відповідно до цього, виникає необхідність збільшення маси грошей в обігу.

Інфляція, що пов'язана з цими причинами називається інфляцією витрат.

Отже, основні фактори інфляції попиту:

- 1) Надмірна грошова емісія;
- 2) Зростання швидкості грошей в обігу;
- 3) Кредитна експансія;
- 4) Дефіцит державного бюджету;
- 5) Значні надходження іноземної валюти в економіку.

Основні причини, які визначають інфляцію витрат:

1) Зростання заробітної плати, що визначає інфляційну спіраль: «заробітної плата – ціни»;

2) Збільшення норми прибутку підприємствами за рахунок підвищення якості та кількості продукції;

3) Зростання цін на імпортовані предмети праці, що включається в ціну продукції, що випускається;

4) Диспропорції у структурі економіки.

Інфляція витрат та інфляція попиту взаємопов'язані та взаємозумовлені, адже надлишкова грошова маса в економіці постійно породжує високий попит, викликаючи порушення рівноваги ринків у сфері сукупного попиту і пропозиції, реакцією на що є ріст цін.

Будучи продуктом розбалансованого грошового ринку, інфляція попиту розповсюджується далі, вражає виробництво і споживання, деформує споживчий попит, збільшує нерівномірність і непропорційність розвитку різних галузей економіки, призводячи в результаті до інфляції витрат. Таким чином, головні причини інфляції можна поділити на зовнішні і внутрішні.

До зовнішніх відносять:

- Збільшення цін на світовому ринку;
- Скорочення надходжень від експорту;
- Від'ємне сальдо зовнішньо-торгівельного балансу;
- Структурні світові кризи;
- Збільшення зовнішнього боргу.

До внутрішніх відносять:

- Надто велика емісія грошей;
- Криза державних фінансів;
- Монопольне положення великих підприємств;
- Необгрунтоване зростання заробітної плати без врахування росту її продуктивності;
- Деформація економіки;
- Активізація тіньової економіки.

Економісти давно намагаються в'яснити причини інфляції, щоб запропонувати ефективні методи боротьби з нею і її негативними соціально-економічними наслідками. У світовій економічній науці існує ряд напрямів і шкіл, які по-різному трактують причини інфляції. Складність та

багатогранність інфляційних процесів поки що не дають дослідникам дійти до спільної думки щодо причин інфляції, звідси й різні підходи до проблеми антиінфляційних заходів.

Економісти 18-19ст. трактували інфляцію виключно як грошове явище. Однією з найдавніших концепцій інфляції є кількісна теорія грошей, основним постулатом якої є відоме твердження британського філософа Д. Г'юма про те, що будь-яка кількість грошей в обігу веде до пропорційної зміни абсолютного рівня цін на товари й послуги. Інакше кажучи, кількісна теорія грошей стверджує, що рівень інфляції в країні залежить від кількості грошей, яка знаходиться на той момент в обігу. Прихильники цієї теорії сьогодні наголошують, що центральний банк, який визначає пропозицію грошей, має повний контроль над темпом інфляції [4, с. 295-296].

Отож, до найважливіших інфляційних причин зростання цін можна віднести наступні [7, с. 199]:

1. Диспропорційність - незбалансованість державних видатків і прибутку - дефіцит державного бюджету. Нерідко цей дефіцит покривається за рахунок використання "друкарського верстату", що веде до збільшення грошової маси і як наслідок до інфляції.

2. Інфляційно небезпечні інвестиції - зазвичай мілітаризація економіки. Військові асигнування ведуть до утворення додаткового платоспроможного попиту, а як наслідок - збільшення грошової маси. Надмірні військові асигнування зазвичай є основною причиною хронічного дефіциту державного бюджету, а також збільшення державного боргу заради покриття якого випускаються додаткові паперові гроші.

3. Відсутність чистого вільного ринку і досконалої конкуренції як його частини. Сучасний ринок у великій мірі олігопольний. Оскільки представники такого ринку зацікавлені в скорочуванні виробництва та пропозиції товарів, то з'являється дефіцит використовуваний ними для підтримки чи підняття ціни на товар.

4.Імпортована інфляція, роль якої росте при зростанні відкритості економіки і втягнення її в світові господарські зв'язки тієї чи іншої держави. Можливості для боротьби у держави досить обмежені. Засіб ревальвації власної валюти, що інколи застосовується в таких випадках, робить імпорт більш вигідним, одночасно ускладнюючи експорт.

5.Інфляційні очікування - виникнення в інфляції самопідтримуючого характеру. Населення і суб'єкти господарювання привикають до постійного зростання рівня цін. Населення вимагає підвищення заробітної плати і запасасться товарами на майбутнє, очікуючи на швидке зростання їх у ціні. Виробники ж побоюються підвищення цін з боку своїх постачальників, які в рдочас закладають в ціну своїх товарів прогнозоване ними зростання цін на комплектуючі і розгойдують цим маховик інфляції. Живий приклад таких інфляційних очікувань ми можемо спостерігати у своєму повсякденному житті.

Форми прояву інфляції поступово змінювалися по мірі розвитку грошових систем та безпосередньо грошових форм. На початку виникнення паперових грошей, коли вони тільки відділилися від розмінних на золото банкнот, а на руках у суб'єктів обігу були ще повноцінні монети, які часто оберталися, першою ознакою інфляції став лаж на золото, тобто збільшення ціни на золоті монети в паперових грошах, порівняно з їх ноінальною вартістю.

Відповідно до зростання лагу посилювався процес зменшення реальної вартості грошової одиниці порівняно з її золотим вмістом, який називається "дизажіо".

У сучасних умовах, коли в обігу немає золота і видимого зв'язку грошових знаків з ним, лаж і дизажіо як показники інфляційного процесу втратили своє значення.

Головною формою вияву інфляції стало знецінення грошових знаків стосовно вартості звичайних товарів, серед яких опинилося і золцто, тобто зменшення купівельної спроможності національної грошової одиниці. Якщо такий процес нбуває затяжного характеру, то поглиблюється розрив між рівнем цін на внутрішньому ринку країни та ринках інших країн і світовому ринку в

цілому. Національна грошова одиниця знецінюється щодо іноземної валюти. Це веде до зниження валютного курсу національної грошової одиниці, що теж є проявом інфляції.

Розділ 2. Особливості інфляційних процесів в сучасній економіці України

В економіці інфляція проявляється у вигляді грошових знецінень, дефіциту товарів, послуг, підвищення загального рівня цін на товари, засоби виробництва та послуги, а також девальвацією національної валюти [5. с. 234].

Слід звернути увагу на те, що зростання цін на окремі товари та послуги, не завжди є інфляційним явищем. Оскільки ціни на групи одних товарів чи наданих послуг можуть зростати суттєво, а на групи інших товарів і послуг ціни можуть досить відчутно спадати, при цьому загальний рівень цін може не змінюватись, тоді таке підвищення цін не є інфляційним явищем. Інфляція – це підвищення загального, або середнього рівня цін.

Багато хто вважає, що інфляція пов'язана безпосередньо з емісією грошей і тому завжди носить емісійний характер. Дійсно, у законодавчому порядку грошова емісія обумовлена здійснювати випуск додаткових грошей в обіг [8]. Але інфляційний характер грошова емісія набуває у випадку, коли випуск додаткових грошей спрямовується урядом на покриття державного боргу і фінансування дефіциту бюджету. Якщо ж випуск грошей спрямований на зростання реального обсягу національного виробництва чи уповільнення руху грошей, тоді емісія не є інфляційною.

Через складність та багатогранність інфляційних процесів, дослідникам з різних економічних шкіл не вдається досягти спільної точки зору на причини виникнення інфляції. Економісти давно намагаються з'ясувати причини інфляції, щоб запропонувати ефективні методи боротьби з нею та її негативними соціально-економічними наслідками.

З точки зору монетаристів найважливішою і практично єдиною причиною інфляційного процесу є більш швидке зростання національної грошової маси порівняно із зростанням продукту. Збільшення пропозиції грошей визначається виключно грошово-кредитною політикою держави. За жорстокого монетарного регулювання основними завданнями буде стабілізація цін і рівновага ринкової кон'юнктури. Коли висока зайнятість та економічне зростання будуть забезпечені, то неминуче почне зростати пропозиція грошей та маса їх в обігу,

призводячи до підвищення попиту і цін на товарних ринках, а отже, інфляцію. У випадку спрямування монетарної політики на монетизацію бюджетного дефіциту за рахунок емісії грошей, вона перетворюється на інфляційну політику [10, с. 124-126].

Монетарист Мілтон Фрідман вважав, що причини інфляції тісно пов'язані зі зростанням грошової пропозиції, це призводить до підвищення попиту і цін, а зростання цін неминуче притягує за собою інфляцію [20, с. 109].

Згідно з концепцією Дж. Кейнса, інфляція є ланцюгом обставин, процесом, де існує надмірний попит (інфляційний розрив), коли сукупні видатки перевищують обсяг національного продукту. Вчений та його послідовники вважають, що збільшення попиту з боку держави та підприємців призводить до збільшення виробництва та зайнятості. Водночас збільшення попиту населення призводить до інфляції, оскільки цей попит не є виробничим. З огляду на це рекомендують стимулювати приватні та державні інвестиції, проте обмежувати заробітну плату працівників. Дж. М. Кейнс рекомендував знижувати не номінальну, або «грошову» заробітну плату, яка є «непіддатливою» через відчайдушний спротив працівників, а провадити «гнучку інфляційну грошову політику», яка в підсумку призведе до зниження реальної заробітної плати [1, с. 96-98].

Як бачимо, проблема інфляції є доволі дискусійною як у наукових, так і в політичних колах. Представники різних економічних шкіл причини інфляції тлумачать по-різному, але сходяться на тому, що інфляція – це процес знецінення грошей.

Основним показником за допомогою якого вимірюється інфляція в країні є коефіцієнт інфляції, або індекс споживчих цін, він характеризує загальну зміну цін на товари і послуги у поточному періоді у порівнянні з минулим.

Індекс інфляції показує, наскільки змінилася вартість фіксованого набору товарів і послуг для споживачів у даному періоді стосовно попереднього. Споживчий набір впроваджується централізовано, є однаковим для всіх регіонів України і являє собою набір самих характерних і важливих для

домашнього споживання товарів і послуг. В таблиці 1 наведено індекс інфляції в Україні в період з 2000 по 2014 роки.

Примечание [a1]: Додати посилання з якого джерела

Таблиця 1. Індекс інфляції в Україні за період з січня 2000 р. по грудень 2014 р. (у відсотках до попереднього періоду)

місяць рік	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	за рік
2000	104,6	103,3	102,0	101,7	102,1	103,7	99,9	100,0	102,6	101,4	100,4	101,6	125,8
2001	101,5	100,6	100,6	101,5	100,4	100,6	98,3	99,8	100,4	100,2	100,5	101,6	106,1
2002	101,0	98,6	99,3	101,4	99,7	98,2	98,5	99,8	100,2	100,7	100,7	101,4	99,4
2003	101,5	101,1	101,1	100,7	100,0	100,1	99,9	98,3	100,6	101,3	101,9	101,5	108,2
2004	101,4	100,4	100,4	100,7	100,7	100,7	100,0	99,9	101,3	102,2	101,6	102,4	112,3
2005	101,7	101,0	101,6	100,7	100,6	100,6	100,3	100,0	100,4	100,9	101,2	100,9	110,3
2006	101,2	101,8	99,7	99,6	100,5	100,1	100,9	100,0	102,0	102,6	101,8	100,9	111,6
2007	100,5	100,6	100,2	100,0	100,6	102,2	101,4	100,6	102,2	102,9	102,2	102,1	116,6
2008	102,9	102,7	103,8	103,1	101,3	100,8	99,5	99,9	101,1	101,7	101,5	102,1	122,3
2009	102,9	101,5	101,4	100,9	100,5	101,1	99,9	99,8	100,8	100,9	101,1	100,9	112,3
2010	101,8	101,9	100,9	99,7	99,4	99,6	99,8	101,2	102,9	100,5	100,3	100,8	109,1
2011	101,0	100,9	101,4	101,3	100,8	100,4	98,7	99,6	100,1	100,0	100,1	100,2	104,6
2012	100,2	100,2	100,3	100,0	99,7	99,7	99,8	99,7	100,1	100,0	99,9	100,2	99,8
2013	100,2	99,9	100,0	100,0	100,1	100,0	99,9	99,3	100,0	100,4	100,2	100,5	100,5
2014	100,2	100,6	102,2	103,3	103,8	101,0	100,4	100,8	102,9	102,4	101,9	103,0	124,9

Після гіперінфляції яку Україна пережила у 1991-1993 роки, коли індекси інфляції склали 290% - 10155% відповідно, 2000 рік став першим роком реального економічного зростання +6,3% [18]. Такого результату вдалося досягти завдяки чинникам, які були закладені у попередньому періоді, а саме зростання внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту, підвищення доходів підприємств, зростання цінової конкурентоспроможності країни. Індекс інфляції на цей період становив – 125,8%.

Так, у 2000 році експорт товарів та послуг збільшився на 18,8%, що склало 18,1 млрд. дол., а імпорт відповідно – на 18,2: і 15,3 млрд. дол. [15, с. 6]. Але не зважаючи на всі позитивні моменти у другому кварталі 2001 року та на протязі 2002 року темпи економічного зростання значно уповільнилися і сягнули позначки 105,2%. Хоча на цей час в країні була дефляція на рівні 99,4%, яка пояснюється зваженою монетарною політикою та високим сальдо платіжного балансу (більш ніж 3 млрд. дол. на рік), які нейтралізували можливий інфляційний сплеск.

З початку 2003 р. уряд розпочав «боротьбу з дефляцією», що спричинило зростання споживчих цін до рівня 108,2%. На протязі року бюджетний дефіцит досяг рівня 2% ВВП, що по суті, в середині листопада, стало однією з причин кризи ліквідності на міжбанківському ринку. Зростання світових цін на метал

на фоні зростання попиту на продукцію металургії у середині країни також додало динаміки темпам інфляції [9, с. 24].

З 2006 року інфляція в країні почала зростати і склала 11,6 %, у 2007р. – 16,6%, у 2008р. – 23%, при цьому індекс споживчих цін в 2008 році складав 22,3%, індекс цін виробників промислової продукції – 123,0%. Важливо звернути увагу на те, що інфляційні процеси до 2008 року супроводжувалися стабільним курсом гривні щодо твердих валют світу, а кінець 2008 року ознаменувався обвалом курсу гривні і кризою фінансово-банківської сфери [4, с.7]. Україна мала один з самих негативних соціально-економічних результатів у порівнянні з іншими країнами, що супроводжувався у 2008 році інфляцією 22,3 % порівняно з 16,6% у 2007 році; від'ємним сальдо зовнішньої торгівлі; відтоком капіталу; валютними боргами, що підвищили попит на іноземну валюту, тиснули на курс гривні. Окремим фактором, що прискорював інфляційну динаміку, був стрімкий розвиток кредитування, яке у квітні 2008 року сягнуло 74,7% у річному вимірі.

Протягом всього 2009 року спостерігалася стійка тенденція до зниження інфляції (з 22,3% до 12,3%). Основними факторами виступали зниження світових цін на товарних ринках, стиснення зовнішнього і внутрішнього попиту, що сформувало значний негативний розрив ВВП вже на початку року. Додатковими чинниками, стримуючими інфляцію, виступали високий врожай 2009 року, а також адміністративне регулювання окремих цін та тарифів на послуги, яке вступало у протиріччя з економічною доцільністю та взятими Урядом зобов'язаннями що до їх встановлення на відповідному рівні. Але не дивлячись на це, інфляція не знизилась до однознакових рівнів внаслідок проведення стимулюючої фіскальної політики у першій половині 2009 року та ефекту переносу від девальвації гривні на ціни, що мав місце як в кінці 2008 року, так і протягом перших трьох кварталів 2009 року. Підтвердженням цього є базова інфляція, яка протягом року перевищувала річні темпи росту ІСЦ хоча і знизилась у річному вимірі з 21,3% до 14,9%. Додатковим чинником, який не давав знижуватись інфляції у повній мірі були високі інфляційні очікування, що

генерувались високим ступенем невизначеностей в політиці та економіці, в першу чергу пов'язані зі значним дефіцитом бюджету та відсутністю джерел його покриття, а також низькими темпами відновлення довіри до банківської системи [2].

У 2010 році в Україні вперше одночасне зростання ВВП перевищило бюджетні прогнози, а інфляція була нижчою, ніж очіувалося, реальний показник був кращим на 4% (при прогнозі 13,1% інфляція склала 9,1%). Вперше з 2003 року річна інфляція знизилася до однознакового рівня. Це відбулося за вдяки зменшенню темпів зростання індексу споживчих цін внаслідок цінової корекції на окремих продовольчих ринках та застосування адміністративного впливу обмеження подальшого зростання цін. Причиною зниження індексу цін виробників стало зниження цін у виробництві електроенергії, води і газу. Місцеві органи влади утрималися від чергового підвищення тарифів на ЖКГ, яке очіувалося громадськістю, що призвело до уповільнення темпів зростання адміністративної компоненти не базової інфляції, повільне відновлення кредитного процесу також стримувало інфляційний тиск.

Протягом 2011-2013 років спостерігається тенденція зниження показників інфляції, особливо у 2012 році індекс споживчих цін знизився на 0,2% порівняно з попереднім роком (уперше з 2002 року). Основним чинником низхідної динаміки індексу споживчих цін у 2012 році стало здешевлення продовольчих товарів на 2,9% завдяки високому рівню пропозиції на внутрішньому продовольчому ринку, забезпеченому за рахунок високого врожаю плодоовочевої продукції в 2011 - 2012 роках та розвитку інфраструктури зберігання і реалізації продовольчих товарів. Це спричинило здешевлення сирих продуктів на 4,6%. Істотний вплив на зниження темпів інфляції мало також стримування тарифів на послуги, котрі регулювались адміністративно [16, с. 9].

Реалізація накопичених в останні роки макроекономічних дисбалансів призвела до стрімкого зростання інфляції в 2014 році до 24,9%, що

обумовилося девальвацією гривні в умовах зниження валютних надходжень та наростання панічних настроїв через військовий конфлікт на Сході України.

Вагомою адміністративною складовою (6,6 в.п.) інфляції через старт процесу приведення тарифів у сфері житлово-комунального господарства до рівня покриття їх собівартості. Базова інфляція, яка тривалий час залишалася на близькому до нуля рівні, у 2014 році зросла до 22,8%, обумовивши 10,8 в. п. внеску в загальну споживчу інфляцію. Ціни на продукти харчування з високим ступенем оброблення зросли на 27%, зокрема через подорожчання енергоносіїв, вплив курсового чинника та вторинних ефектів від підвищення цін на сирі продукти.

Вузька базова інфляція, відображаючи подорожчання непродовольчих товарів, значна частка яких імпортовані, за підсумком року становила 25,3%. Небазова інфляція підвищилася до 27,2% за рік. Зростання адміністративно регульованих цін становило 30,4% за рік, переважно за рахунок підвищення тарифів у сфері житлово- комунального господарства – на 34,3% за рік (3,8 в. п. – внесок в інфляцію). Здешевлення нафти на світових ринках лише частково компенсувало вплив девальвації на вартість палива, яка за звітний рік підвищилася на 60,7% [2].

У результаті проведеного аналізу індексу інфляції можна зробити висновки, що на сьогодні для національної економіки все ще актуально залишається боротьба із загальним зростанням цін та його негативними соціально-економічними наслідками.

Основними соціально-економічними наслідками інфляції майже завжди є перерозподіл національного доходу і багатства між різними групами суспільства, економічними і соціальними інститутами довільним і не прогнозованим чином. В результаті росту цін відбувається зниження конкурентоспроможності національних товарів, внаслідок чого зростає імпорт і зменшується експорт, банкрутують національні виробники, росте попит на більш стабільну іноземну валюту, посилюється відтік капіталів за кордон, а це

сприяє зниженню політичної стабільності у суспільстві, зростає соціальна напруженість [11, с. 23].

Головним негативним соціальним наслідком інфляції є перерозподіл багатства і доходів, особливо якщо вони не індексуються, а кредити видаються без урахування індексу цін. Важкі соціальні наслідки інфляції виявляються також у зниженні реальних доходів громадян. Інфляція призводить до зниження реальних доходів населення, тоді коли динаміка зростання номінальних доходів відстає від динаміки інфляційного процесу (табл. 2).

Незважаючи на позитивні показники зростання номінальної заробітної плати в Україні за досліджуваний період, говорити про високий рівень життя її населення не доводиться, оскільки показники реальної заробітної плати мають надто повільні тенденції до зростання. Як видно з даних табл. 2, реальні доходи відчутно падали у 2008, 2009 і 2014 рр., що пояснюється високим рівнем інфляції 22,3%,12,3% і 24,9% відповідно.

Таблиця 2. Динаміка номінальної та реальної середньої заробітної плати в Україні протягом 2000-2014рр. [18]

Рік	Номінальна середня заробітна плата, грн.	Реальна середня заробітна плата, у % до попереднього року
2000	230,13	99,1
2001	311,08	119,3
2002	376,38	118,2
2003	462,27	115,2
2004	589,63	123,8
2005	806,19	120,3
2006	1041,47	118,3
2007	1351,14	112,5
2008	1806,40	106,3
2009	1906,00	90,8
2010	2239,00	110,2
2011	2633,00	108,7
2012	3025,00	114,4
2013	3265,00	108,2
2014 ¹	4012,00	93,5

Починаючи з січня 2014 року, дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя

Особливо небезпечна інфляція для осіб із фіксованими доходами (пенсіонерів, утриманців, державних службовців). В умовах інфляції доходи учасників виробництва зростають, а одержувачі трансфертних виплат втрачають частину доходу, оскільки номінальні ставки пенсій та інших соціальних виплат часто не індексуються або це відбувається із запізненням і не компенсує зростання цін [12, с. 45].

Інфляція послабляє позиції владних структур. Прагнення державних органів одержати за допомогою емісії додаткові засоби для рішення невідкладних завдань має своїм наслідком ріст невдоволення, посилення тиску з боку різних соціальних груп з метою збільшення заробітків, одержання додаткових пільг і субсидій. Знижується довіра до програм і заходів, що намічаються і проводяться урядом. Реакція населення на погіршення умов на споживчому ринку, у виробництві приймає нерідко досить гострі форми.

Особливої уваги заслуговує вплив інфляції на зовнішньоекономічні зв'язки. Він проявляється здебільшого через падіння курсу національної валюти. В результаті купівельна сила грошей на внутрішньому ринку приходить у невідповідність до курсу національної валюти. Державне регулювання валютних відносин призводить до формування ринкового і офіційного курсів. Розбіжності курсів валют посилюють спекуляції на валютних ринках, стримують приплив іноземних інвестицій в економіку країни, погіршується платіжний баланс країни і її валютне становище.

За аналізований період найбільші коливання валютного курсу гривні щодо долара США, євро та російського рубля відбувалися у 2005, 2008, 2009 та 2011 роках, але рекордне падіння гривні відбулося у січні-лютому 2014 р., внаслідок якого курс оновив історичний мінімум – 11,5 грн./дол. США. [18].

Фактори, які впливають на валютний курс, можна поділити на дві групи:

1. Кон'юнктурні або тимчасові, які зумовлені коливанням ділової активності, політичними і військово-політичними обставинами, прогнозами, ажіотажем тощо. До таких факторів відносяться: внутрішня соціальна нестабільність, політична ситуація, зміна представницької влади та рівень довіри до неї з боку суб'єктів ринку, участь у воєнних діях, кон'юнктура світового ринку, психологічні фактори.

2. Структурні або довгострокові. До них належать:

– рівень інфляції – чим вищі темпи інфляції в країні, тим нижчий курс державної валюти;

– зростання обсягу національного доходу, який зумовлює підвищення попиту на іноземні товари. Водночас товарний імпорт може збільшувати вплив іноземної валюти;

– стан платіжного балансу – активний платіжний баланс сприяє підвищенню обмінного курсу національної валюти, оскільки при цьому збільшується попит на неї з боку зовнішніх боржників і навпаки, пасивне сальдо платіжного балансу породжує тенденцію до зниження курсу національної валюти;

– діяльність на валютних ринках та здійснення спекулятивних валютних операцій. Якщо курс національної валюти має тенденції до зниження, то банки і фірми завчасно продають її на більш стійку валюту, тим самим погіршують позиції ослабленої національної валюти;

– рівень довіри до валюти на національному та світовому ринках, який визначається економічною та політичною ситуацією в країні, станом економічного зростання, інфляційними процесами, купівельною спроможністю валюти, співвідношенням попиту і пропозиції валюти та перспективами їх співвідношення;

– валютна політика, яка визначає державне регулювання валютного курсу спрямована на його підвищення або зниження, виходячи із завдань валютно-економічної політики держави;

– рівень розвитку фондового ринку, який виступає конкурентом валютного ринку [10, с. 270-272].

Однією з основних причин обвальної девальвації гривні на початку 2014 р. називають політичні причини – озброєне протистояння на майдані та зміна уряду, що вкрай негативно позначилося на економічній діяльності країни. Зміна влади в країні, недовіра населення до політиків і центрального банку, спровокували високі інфляційні очікування українців, які скуповують продукти харчування у великих кількостях, що ще більше розганяє інфляцію. На тлі інфляційних очікувань багато товаровиробників і ритейлерів необґрунтовано (спекулятивно) підвищують ціни.

Беззастережне прийняття новим керівництвом країни вимоги МВФ про вільне курсоутворення гривні також сприяло девальвації гривні у 2014 році. У попередні роки офіційний курс гривні утримувався НБУ на одному рівні (близько 8 грн./дол) – це з одного боку стримувало девальвацію, але з іншого – говорить про те, що курс гривні давно штучно утримувався, тому перехід на плаваючий курс спровокував падіння вартості гривні. Ще однією з причин зниження вартості національної валюти стало те, що НБУ, латаючи бюджетні діри, почав емітувати гривню не тільки шляхом «друкування» банкнот, а й у вигляді незабезпечених безготівкових коштів, які спрямовувалися як на підтримку ліквідності банків (рефінансування за підсумками року – 210 млрд. грн.), так і на фінансування дефіциту держбюджету шляхом придбання ОВДП (загалом протягом року на суму понад 160 млрд. грн.) [3, с. 38]. Частково зазначені кошти використовувались фінустановами на виплату депозитів населення, яке в умовах стрімкого падіння вартості гривні почало масово забирати вклади, а отриману готівку намагалися конвертувати в більш надійну валюту, збільшуючи тим самим попит на неї та, відповідно, знижуючи вартість національної грошової одиниці.

Подальше загострення ситуації в східних регіонах України посилило негативний вплив на стан економіки та грошово-кредитного ринку, що призвело до падіння ВВП (за III квартал 2014 року порівняно з III кварталом 2013 року (в постійних цінах 2010 року) становила «мінус» 5,1%), погіршення очікувань економічних агентів та посилення впливу негативних чинників на економічну поведінку бізнесу та населення, спровокувало ще більше знецінення гривні. Вже наприкінці року офіційний курс гривні склав 15,76 грн/дол. США [3, с. 170]. Застосування Національним банком адміністративних заходів, у тому числі тимчасових обмежень щодо купівлі-продажу валюти, посилення контролю за поверненням експортної виручки в Україну, обов'язкового продажу її більшої частини тощо, можуть створити передумови для укріплення курсу гривні у короткостроковій перспективі. Відмовлення від

адміністративних інструментів регулювання на валютному ринку доцільне лише в разі стабілізації ситуації на Південному Сході України.

Розділ 3. Аналіз антиінфляційної політики в Україні

Для боротьби з інфляцією у міжнародній практиці можна виділити такі основні, класичні напрями антиінфляційної політики (рис. 3.1): дефляційна політика (регулювання попиту); політика доходів (регулювання витрат); адаптаційна політика [1, с. 44].

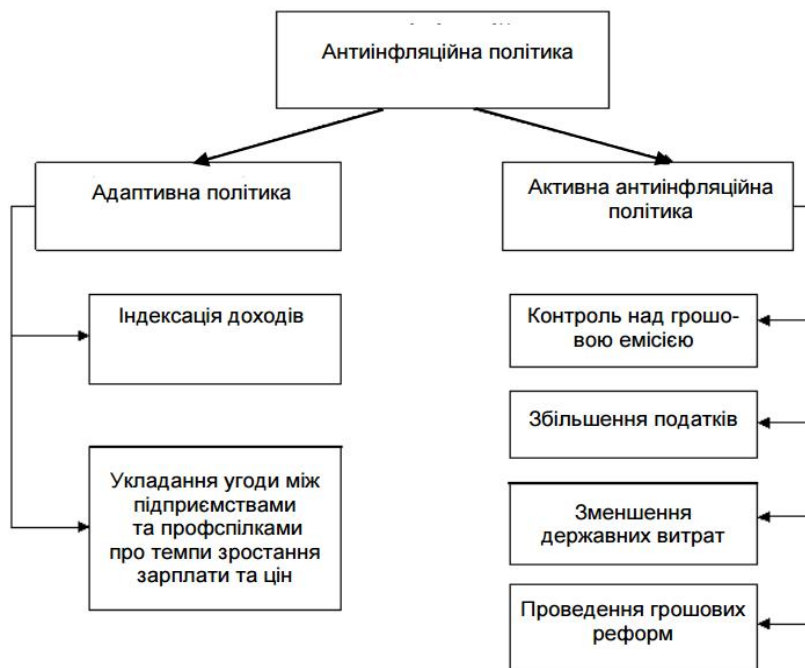

Рис. 3.1. Види та інструменти антиінфляційної політики [5]

Дефляційна політика використовує фінансовий і кредитно-грошовий механізми задля регулювання та обмеження платоспроможного попиту. Цю політику проводять за умов, коли переважним чинником інфляції є тиск зайвих грошей у каналах обігу. Ця політика здійснюється, в першу чергу, скороченням витрат державного бюджету, таким чином зменшується надходження зайвих коштів в обігу. Скороченням підлягають, передусім, субсидії підприємствам, виділення на соціальні потреби, інфраструктуру, на потреби військово-промислового комплексу. Щоб вилучити зайві кошти, що надійшли туди раніше, як правило посилюється податковий тиск на доходи. Незалежно від цього мобілізовані в бюджет через податки гроші можуть знову брати участь в

обігу у вигляді державних витрат. Запобігти цьому можна реальним зменшенням бюджетних витрат, насамперед, невиробничого призначення.

Також, іноді використовують позики, що випускає держава. Отже, за послідовного і суворого проведення політики дефляції, можна отримати бажаний антиінфляційний ефект, але її реалізація і підтримка пов'язана зі значними труднощами, адже досить часто ця політика викликає соціальне напруження в суспільстві, загрожує економічною кризою, загальним зменшенням зайнятості, банкрутством підприємств. Саме це й є причиною того, що урядам держав найчастіше доводиться виконувати деякі маневри у комбінації дефляційних та інфляційних методів. Інший напрям антиінфляційної політики, тобто політика доходів, передбачає державне регулювання заробітної плати й цін. Цей контроль полягає, наприклад, у фіксації заробітної плати і цін на певному рівні, або встановленні темпів їх зростання в певних межах, нерідко саме в межах темпів приросту продуктивності праці.

Ще одним антиінфляційним методом є її таргетування – одна з концепцій монетарної політики, що передбачає наявність трьох основних пунктів. По-перше, це законодавче закріплення цінової стабільності як пряма ціль монетарної політики в довгостроковій перспективі; по-друге, оприлюднення центральним банком кількісних цільових показників інфляції на певний часовий період та офіційне підкріплення обіцянки їх дотримувати; по-третє, оголошення планів органів влади щодо монетарної політики громадськості.

З метою посилення ефективності антиінфляційної політики, вона має базуватись на об'єктивних економічно обґрунтованих системних прогнозах.

Процес системного прогнозування зростання інфляції проводиться з використанням аналітичних трендів і оцінки ступеня впливу причинно зумовлених монетарних, фінансових та інших макропоказників на індекс інфляції, а також з оцінкою впливу інфляції на динаміку реального валового внутрішнього продукту.

Аналітичний тренд, який би достатньо точно описував зміну індексу інфляції відсутній, і це свідчить про відносну теоретичну неможливість

короткострокового прогнозування індексу інфляції за допомогою аналітичних трендів. Макроекономічна політика ґрунтується на достовірному прогнозів інфляції. Хоча зробити його досить складно, принаймні в нашій країні.

Ціновим викликам поточного року можна протистояти, потрібно посилити конкуренцію у банківській системі через полегшення доступу іноземних банків до системи відповідних послуг, стимулювати процентною політикою активізацію заощаджень громадян, сприяти додатковому поштовху у розвитку ринку цінних паперів, зокрема для населення.

Реалізація заходів на виконання завдань, поставлених Кабінетом Міністрів України, вимагає функціонування державного контролю над цінами, особливо в умовах кризи економіки і виходу з цього становища.

На українському споживчому ринку у 2013 році спостерігається тенденція до відносно поступового уповільнення інфляції: якщо у січні індекс інфляції на споживчі товари та послуги сягав 100,3 %, то вже у лютому відбулось уповільнення інфляційної динаміки (99,9 %). Так, починаючи з лютого до березня включно спостерігалася дефляційна динаміка на продукти харчування та комунальні послуги. У квітні було зафіксовано незначне зростання процесів інфляції відносно попередніх місяців (100,0 %).

На жаль, за 2013 рік не збережено тенденцію до уповільнення інфляції так, як це було у 2012 році, у якому індекс інфляції сягав небачених 99,8 %. Переглядаючи статистику та зведені таблиці щодо інфляції в Україні (рис. 2), слід зазначити, що загальний індекс інфляції перетинав позначку і становив менше 100,0 % за останні 13 років лише один раз, у 2002 році. Це, як ніщо інше, може охарактеризувати ефективність проведення антиінфляційного регулювання. Отже, на сучасному етапі досить важко прослідити тенденцію інфляції, адже наразі за 2013 рік її індекс змінювався несуттєво.

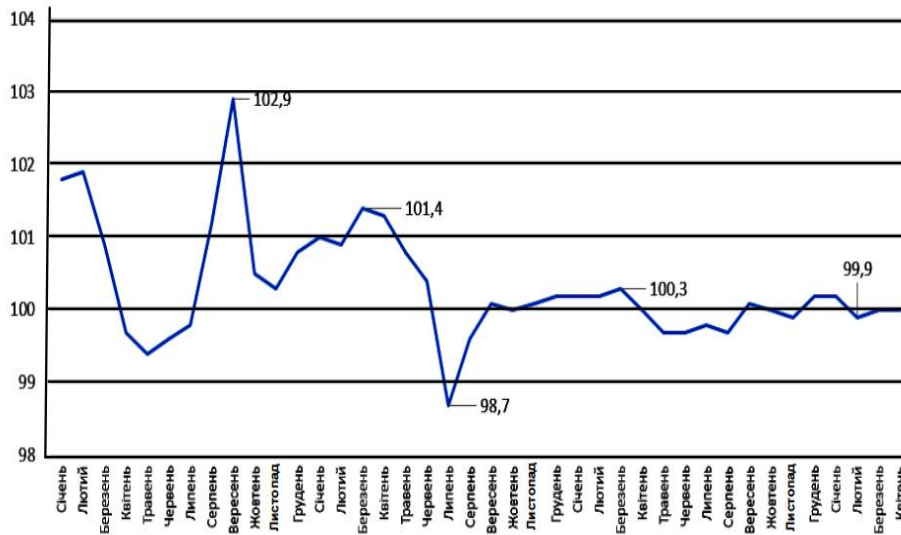

Рис. 3.2. Динаміка зміни індексу інфляції з 2010 до квітня 2013 року

Щодо Податкового кодексу України, то зафіксоване у ньому обмеження сфер діяльності, на які поширюється спрощена система оподаткування, є цілком обґрунтованим. Мінімізація податкових зобов'язань осіб, які займаються високодохідною діяльністю: адвокатів, консультантів, юристів. У цих сферах спостерігаються найбільші обсяги мінімізації податків та зловживань, тому уряд обмежив застосовування спрощеної системи цими категоріями працівників.

Таким чином, кодекс надав достатньо інструментів для очищення спрощеної системи оподаткування від СПД, які займаються мінімізацією оподаткування. Крім цього, ставки податку мають щорічно індексуватися на показник інфляції. Більшість підприємців, які застосовують спрощену систему оподаткування, мінімізують оподаткування власного доходу або є учасниками схем ухилення від сплати податків, як стверджує уряд.

Антиінфляційна політика уряду у 2012 році була спрямована на досягнення мети щодо помірності рівня і керованості інфляції. Боротьба зі збільшенням грошової маси передбачає скорочення темпу зростання грошової маси, регулювання цінової політики монополістів [1, с. 47]. Кабінет Міністрів

України здійснював антиінфляційну політику за стратегією проведення дефляційної політики (регулювання попиту) та зміна правил політики доходів.

Заходи Національного банку України та Міністерства фінансів, спрямовані на реалізацію політики дефляції, дали бажаний антиінфляційний ефект, проте посилювали соціальне напруження в суспільстві, а це могло спричинити передумови економічної кризи, банкрутству підприємств, зменшенню зайнятості. Тому уряду доводилось маневрувати, майстерно комбінуючи дефляційні та інфляційні методи.

Другий напрям у реалізації антиінфляційної політики в Україні – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство фінансів України, Міністерство соціальної політики, Антимонопольний комітет України, які відповідали за політику доходів – здійснювались заходи щодо державного контролю за заробітною платою й цінами. Такий контроль полягав у фіксації зарплати і цін на певному рівні ("заморожування"), особливо напередодні проведення місцевих виборів.

Водночас економічна модель України у 2012 році була вразливою і надто нестійкою, на яку значно впливали політичні чинники. Заходи уряду і НБУ не завжди були правильними й ефективними.

По-перше, інфляція може легко з регульованої перетворитися на нерегульовану, досягти галопуючих темпів і призвести до тяжких економічних і соціальних наслідків. По-друге, антиінфляційна політика має тим більший ефект, чим менше вона втручається у виробництво, чим ліпші умови створюються у країні для розвитку підприємництва і дії ринкового механізму. По-третє, антиінфляційна політика держави недостатньо була продумана та здійснювалася непослідовно.

Нарешті, методика розрахунку інфляції не відповідає методикам країнам із розвиненою економікою. Наприклад, на теперішній час у розрахунках припускається, що кожна українська жінка купує собі взуття раз на рік. А це лише свідчить про те, що дані про ціни та індекс інфляції фіксується у розрізі

незаможних жителів. Але завдяки цьому можна мати офіційно низьку інфляцію.

Висока залежність економічної сфери від політичної кон'юнктури, відсутність чітких погоджених орієнтирів розвитку, його пріоритетів, непослідовність проведення урядом економічної політики. Послаблення ролі держави, зниження довіри населення до державної соціально-економічної політики. Все це збільшує невизначеність та ускладнює розробку і реалізацію Урядом і Національним банком України антиінфляційну політику.

Як показує аналіз, останніми роками на споживчому ринку не спостерігається суттєвого прискорення інфляційних процесів, це вказує на відносно стабільне функціонування економічних систем. Тому, регулювання зміни заробітних плат має обмежуватися індексацією відповідно до рівня інфляції.

Виходячи зі сказаного та аналізу результату моніторингу соціально-економічних процесів протягом 2012 та 2013 років, можна зробити висновок, що інфляція в Україні буде присутня ще тривалий час, але її темпи сповільнилися. Головна увага уряду має бути зосереджена на тому, щоб утримувати інфляцію на достатньому рівні, при якому мав би місце сталий розвиток вітчизняного підприємництва, збільшувався добробут громадян.

Регулювання валютного курсу державою займає особливе місце в антиінфляційній діяльності. Первісне співвідношення валют різних країн залежить від співвідношення цін на товари, які надходять в обмін. В ідеалі, продавець має бути байдужим до того, за яку валюту продавати товар. В антиінфляційній стратегії важливою складовою є тривала монетарна політика. Її невід'ємна риса – введення жорстких фіксованих лімітів на щорічні прирости грошової маси. Таким чином, є очевидним, що здійснення та регулювання антиінфляційної грошової стратегії під силу лише Національному банку України, що не залежить ні від Уряду, ні від Президента України.

Не можна не згадати і про скорочення бюджетного дефіциту, він також є одним із основних заходів у антиінфляційній політиці. Досягнення цієї мети

урядом можливо лише двома шляхами – через збільшення доходів і зменшення видатків держави. Більш дієвим є другий варіант, тому перевагу слід надати саме йому.

В українській моделі поліпшення економічного стану підприємств позитивно позначається на заробітній платі, вона стрімко зростає. Різкий обвал національної валюти може відбутися, якщо Національний банк України продовжуватиме штучно утримувати курс валюти.

Підводячи підсумок, можна сказати, що наразі українська політика проти інфляції нарешті демонструє себе як доволі діюча система. Останні сім місяців спостерігається стабільний стан індексу інфляції. В умовах чіткого дотримання планів уряду щодо регулювання інфляційних чинників економіка України зможе вийти на новий рівень.

Висновки

Як бачимо, інфляція – це складний багатопрофільний процес, її наслідки завдають серйозної шкоди економіці країни та її населенню. Інфляційні процеси в Україні за досліджуваний період відбувалися за різних причин, як зовнішніх так і внутрішніх. Зокрема, це дефіцит бюджету, зростання державного боргу, надмірна емісія грошей, монополізація виробництва, незбалансованість інвестицій, загострення соціально-політичної ситуації в країні тощо. До негативних наслідків інфляційних процесів можна віднести зниження реальних прибутків населення, знецінення заощаджень населення, втрата зацікавленості виробників у створенні якісних товарів, високий рівень інфляційних очікувань. Виснажені міжнародні резерви, підвищений попит на іноземну валюту як наслідок панічних настроїв населення у зв'язку з невизначеністю результату перебігу воєнних дій на Донбасі, згорання торговельних зв'язків з Росією та падіння експортної виручки призвели до значної девальвації національної валюти. Ці обставини створили додатковий тиск на курс національної валюти через канал очікувань.

За умов, які склалися у вітчизняній економіці, керування інфляцією є найважливішою проблемою грошово-кредитної і економічної політики взагалі. При всій значущості скорочення державних витрат, поступового зменшення грошової емісії необхідне проведення широкого комплексу антиінфляційних заходів. Заходи антиінфляційного регулювання інфляції в Україні такі:

- розробка та втілення в життя комплексних державних програм розвитку економіки, в першу чергу галузей і підприємств, які сприяють становленню конкурентного, високотехнологічного та наукомісткого виробництва;
- проведення послідовної антимонопольної політики та створення широкої мережі економічної інформації для підприємств;
- посилення стимулів виробничого накопичення, включаючи субсидії, що здатні підтримати процес накопичення коштів у підприємців та населення;

- зміна структури виробничих фондів з метою розширення виробництва товарів народного споживання, тобто створення умов для переливу капіталу з однієї до іншої галузі суспільного виробництва;

- стимулювання кредитної та інвестиційної діяльності банків та обмеження покриття дефіциту коштів за рахунок банківського кредиту;

- вдосконалення податкової системи; особлива увага регулюючій ролі податків;

- підвищення ефективності грошово-кредитної політики, яка повинна забезпечити тісний взаємозв'язок усіх елементів ринкового механізму товарно-грошових відносин [19].

Отже, найбільшої ефективності проведення антиінфляційної політики можна досягти лише за умов комплексного використання всіх можливих способів боротьби з інфляцією. Інфляційні процеси та економічні кризи не оминули жодної країни, проте навіть найважчі з них зазвичай завершувалися оновленням економіки та її зростанням. Україні необхідно використовувати той досвід і методи, які допомогли вийти іншим країнам з кризи і подолати інфляцію, але з врахуванням особливостей національної економіки.

Список використаної літератури

1. Александрова М. М. Гроші. Фінанси. Кредит [Текст]: навч. посібник/ М. М. Александрова, С. О. Маслова. - К.: ПУЛ, 2002. - 336 с.
2. Алексєєв І. В. Гроші та кредит [Текст]: навч. посібник/ І. В. Алексєєв, М. К. Колісник. - К.: Знання, 2009. - 253 с.
3. Богиня Д., Волинський Т. Питання макроекономічної стабілізації в Україні.// Економіка України. 1996. №2. С.4-13.
4. Ватаманюк З. Г. Економічна теорія: Макро- і мікроекономіка [Текст]: навч. посібник/ З. Г. Ватаманюк, С. М. Пашчишин. - Київ: Видавничий Дім Альтернативи, 1999. – 332 с.
5. Гайдуцький А. Вплив міграційного капіталу на соціально-економічний розвиток України // Економіст. -№7/2012
6. Коваленко В. В. Центральний банк і грошово-кредитна політика: навч. посібник/ В. В. Коваленко. - К.: Знання України, 2006. - 332 с.
7. Костіна Н. І. Гроші і грошова політика [Текст]: навч. посібник/ Н. І. Костіна. - К.: НІОС, 2001 - 224 с.
8. Лагутін В. Д. Гроші та грошовий обіг [Текст]: навч. посібник/ В. Д. Лагутін. - К.: Т-во "Знання", 2003. – 199 с.
9. Мельник О. М. Інфляція: теорія і практика регулювання [Текст]: підручник/ О. М. Мельник. – К.: Т-во. "Знання", 1999. – 246 с
10. Пинзеньк В. Макроекономическая стабилизация в Украине: итоги и проблемы первого года.// Вопросы экономики. 1996. №2. С.88-97.
11. Пинзеньк В. Украина: мифы и реальность макроекономической стабилизации. Ваш партнер, 1994, №47, С.18.
12. Радіонова І. Ф. Макроекономіка [Текст]: навч. посібник/ І. Ф. Радіонова. - К.: Університет економіки та права “КРОК”, 2004. - 72 с.
13. Шевченко С.Г. Антиінфляційні чинники зростання рівня монетизації в Україні: Збірник науково-технічних праць //Науковий вісник НЛТУ України. – №19.5/2014.

14. «Основні чинники та фактори інфляції в Україні», Ковальчук Т., Коваль М., «Фінанси України», 2008.с. 145.
15. Паливода К.В. Реальний стан економіки України: без інвестиційне зростання /К.В. Поливода//Фондовий ринок. – 2007. - №46. – С. 2-8.
16. Петрик О. Інфляція в Україні та її прогнозування в Національному банку // Вісник Національного банку України. – 2012. – №5. – С. 8-12.
17. Прісняков В. «Про зв'язок інфляції та монетарної маси», «Фінанси України», №4 2008 с. –154-155.
18. Сайт Державного комітету статистики. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
19. Сменковський А. Інфляція та економічне зростання : статистичний вимір // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 5-6. – С. 45-54.
20. Фридман Милтон. Количественная теория денег / Фридман Милтон. – М.: Дело, 1996. – 109 с.